

SURİYELİ GÖÇMENLERİN EĞİTİM FİNANSMANI VE KÜRESEL SORUMLULUK PAYLAŞIMI

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Samed KURBAN¹

1 Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, samed.kurban@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6002-1573.

Geliş Tarihi: 30.04.2021 Kabul Tarihi: 24.08.2021 DOI: 10.37669/milliegitim.930575

Öz: Suriyeli göçmenlerin eğitimi, yirmi birinci yüzyılın en büyük göçmen krizinin temel meselelerinden biridir. Göçmenlerin eğitimine ilişkin başlıca politika hedefi okul çağındaki çocukların ev sahibi ülkelerin ulusal sistemlerine dahil edilmesidir. Tüm çocukları içeren kapsamlı bir öğrenim sürecinin oluşturulması buldukları ülkeler için büyük bir mali yük oluşturmaktadır. Suriyeli göçmenlerin sırasıyla en fazla bulunduğu üç ülke Türkiye, Lübnan ve Ürdün'dür. Hane halkının yoksulluğu ve maddi yaşam koşulları, okul çağındaki göçmen çocukların eğitime erişimini doğrudan etkilemektedir. Ülkelerin üstlendiği eğitim maliyetinin hafifletilmesi uluslararası müdahaleler aracılığıyla sorumluluğun paylaşılmasını gerektirmektedir. Ancak çeşitli yardım programları ve fonlar aracılığıyla parasal yardım sağlayan Birleşmiş Milletler'in ve Avrupa Birliği'nin desteği yetersizdir. Doğru politikaların uygulanması ve yeterli düzeyde kaynağın tahsis edilmesi göçmenlerin eğitime erişimini artıracaktır. Çalışma, Suriyeli göçmen çocukların eğitiminde sorumluluk paylaşımını geliştirmeye yönelik öneriler sunmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Göçmen çocukların eğitiminin finansmanına ilişkin doküman analizi aracılığıyla elde edilen veriler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: göç, Suriyeli göçmenler, eğitim finansmanı, sorumluluk paylaşımı

EDUCATIONAL FINANCING OF THE SYRIAN IMMIGRANTS AND GLOBAL DIVISION OF RESPONSIBILITY

Abstract:

The education of Syrian immigrants is one of the major issues of the biggest immigrant crisis of the 21st century. The principal political objective regarding the education of the immigrants is to integrate the school-age children into the national system of the host countries. Developing a comprehensive education system that includes all children is a financial burden for the countries that host the immigrants. The countries with the utmost immigrant number are Turkey, Lebanon, and Jordan, respectively. Household poverty and material life conditions directly adversely affect school-age immigrant children's access to education. In order to reduce the burden of the education cost for the host countries, the responsibility must be shared by means of international interventions. However, the financial support of the United Nations and the European Union is insufficient despite various aid programs and funds. Implementing right policies and providing sufficient funds will increase the immigrants' access to education. This study offers suggestions for developing the division of responsibility for the education of Syrian immigrant children. In this study, qualitative research method is used. Data obtained with the analysis of the documents concerning the educational financing of the immigrant children are evaluated comparatively.

Keywords: immigration, Syrian immigrants, educational financing, division of responsibility

Giriş

İnsan hareketliliği, günümüz dünyasında giderek artan bir şekilde "zorla yerinden edilme" ile tanımlanmaktadır (Türk, 2016). Bu durumun nedenlerinden biri de Suriye'de 2011 yılında başlayan çatışmaların ardından oluşan kitlesel göç hareketleridir. 2021 yılı verilerine göre, Suriye içerisinde 13,4 milyon kişinin insani yardıma ihtiyacı vardır ve 6,7 milyon kişi yerinden edilmiştir. 6,6 milyon Suriyeli ise Suriye'ye yakın ülkelerde ağırlandırmaktadır (UNHCR, 2021b). Dünya çapında belgelenen 26 milyon mülteci ve sığınmacının dörtte birinden fazlası Suriyelidir (World Bank ve UNHCR, 2021). Geride kalan on yıllık sürede yaşananlar yüzbinlerce insanın hayatını kaybetmesine ve yaralanmasına yol açmıştır. Çatışma ortamının Suriyeliler üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkisi devam etmektedir. Suriye'deki iç savaş, telafisi mümkün olmayan kayıplara neden olmuştur.

Suriyelilerin yaşam koşullarına ilişkin sorun alanlarından biri de eğitim hizmetidir. Gerek Suriye’de gerekse göçmenlerin hayatını sürdürdüğü ülkelerde, birçok okul çağındaki çocuk öğrenme sürecinin dışındadır. Suriyeli göçmenler için daha nitelikli bir eğitimin sunulması yönünde ulusal ve uluslararası düzeyde çaba gösterilmektedir. Bu çerçevede öncelikli hedef, tüm çocukların eğitime erişiminin sağlanmasıdır. Daha fazla sayıda göçmen çocuğun eğitime erişimi, etkili politikaların uygulanmasına ve yeterli düzeyde kaynak kullanımına bağlıdır. Bu bağlamda, sürecin politika-bütçe ilişkisi çerçevesinde başarılı yönetimine ihtiyaç duyulmaktadır.

Suriyeli çocukların eğitimi yönetim meselesi olmakla birlikte, sürece ilişkin sorumluluğun paylaşılması gerekmektedir. Zira, göçmenler ağırlıklı olarak Suriye’ye sınır komşusu ülkelerde bulunmaktadır. 2021 yılı verilerine göre, Türkiye, Lübnan ve Ürdün kayıtlı tüm Suriyeli göçmenlerin yüzde 90’ından fazlasına ev sahipliği yapmaktadır (Operational Portal Refugee Situations, 2021). Bu ülkeler, farklı uyruklardaki göçmenlerin misafir olduğu diğer ülkelerin kaderine ortaktır. Çünkü göçmenlerin sayıya en fazla olduğu ilk 15 ülke, gelişmekte olan ülkeler sınıfındadır (World Bank ve UNHCR, 2021). Bu durum, gerek göçmenlerin kendisini gerekse onları misafir eden ülkeleri birçok açıdan olumsuz yönde etkilemektedir.

Yaklaşık 5,1 milyon Suriyelinin yaşadığı Türkiye, Lübnan ve Ürdün insani yardım başta olmak üzere, göçmenlerin ihtiyaçlarına cevap vermek için aktif müdahaleci bir politika izlemektedir. Bu ülkeler içinde en fazla Suriyeli Türkiye’de bulunmaktadır. Lübnan ve Ürdün ise nüfuslarına oranla daha fazla sayıda Suriyeliyi misafir etmektedir. Suriye’de yaşanan insani krizin büyümesi sonucu oluşan hareketlilik karşısında, Türkiye başta olmak üzere, ev sahibi ülkeler cömert bir yaklaşım sergilemektedir. Göçmenlere sağlanan fiziksel koruma yanında, önemli oranda kamu kaynağı tahsis edilmektedir. Bu süreçte uluslararası örgütler, çeşitli yardımlar ve bağışlar ile destek vermektedir. Özellikle Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gerek Suriye’deki gerekse ev sahibi ülkelerdeki göçmenlere en fazla finansal destek sağlayan oluşumlardır.

Finansman, bir tür sorumluluk paylaşımıdır (Martin, Davis, Benton ve Waliany, 2018). Bu bağlamda, Suriyeli göçmenlere yönelik müdahalelerin sorumluluğunun kaynak kullanımı üzerinden paylaşılması gerektirmektedir. Çalışmada, Türkiye, Lübnan ve Ürdün’de mevcut politikalar ve kaynak kullanımı üzerinden Suriyeli öğrencilerin eğitim finansmanına ilişkin sorumluluğun paylaşımı incelenecektir. Bu ülkelerin eğitimde finansman ihtiyaçları, BM ve AB tarafından yapılan bağışlar çerçevesinde ele alınacaktır. Çalışmada, öncelikle Suriyeli göçmenlerin eğitimi için gereken finansman desteği ve uluslararası mevzuatta sorumluluk paylaşımına değinilecektir. Suriyelilerin eğitiminde kaynak kullanımına ilişkin sorun alanları, ev sahibi ülkeler ve BM ile AB politikaları üzerinden ortaya konulacaktır. Daha sonra Türkiye, Lübnan ve Ürdün’de Suriyeli çocukların eğitimine ilişkin sorunlar, finansman ihtiyacı ve yapılan bağışlar bütüncül şekilde değerlendirilecektir.

Çalışmanın araştırma sorusu “göçmenlerin eğitiminde sorumluluk paylaşımının kaynak kullanımı üzerinden nasıl sağlanacağı”dır. Çalışmada, Suriyeli göçmenlerin eğitimine yönelik finansman sorununun çözümüne katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Sorumluluk paylaşımını konu alan çalışmalar, Türkçe literatürde oldukça sınırlıdır. Çalışma, sorumluluk paylaşımını, Suriyeli göçmenlere sunulan eğitim hizmeti üzerinden ele alarak literatüre katkı sunmayı beklemektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Çalışmada, nitel araştırma yöntemini kullanılmıştır. Nitel araştırma, “neden ve nasıl” sorularını yanıtlamaya odaklanarak, zengin verilerin üretilmesine ve gerçek yaşam davranışının keşfedilmesine imkân sağlar (Kuper, A., Reeves, S. ve Levinson, W., 2008). Bu kapsamda, Suriyeli göçmenlerin eğitiminin finansmanına ilişkin veriler genel olarak ve incelenen ülkeler açısından bütüncül şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada, doküman incelemesi yöntemi ile elde edilen veriler analiz edilmiştir. İncelenen ülkelerde, Suriyeli göçmenlere BM ve AB tarafından yapılan bağışlara, BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi Finansal İzleme Servisi (OCHA) ve BM Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP) Finansal İzleme Servisi veri tabanları üzerinden ulaşılmıştır. Aynı zamanda, Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan raporların sonuçları kullanılmıştır. Araştırma konusu bütçe rakamlarına ilişkin Dünya Bankası, UNESCO, UNICEF gibi uluslararası kuruluşların ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının yayınladığı raporlardan faydalanılmıştır. Bunun yanında, incelenen ülkelerdeki kamu kurumlarının yayınlarına ve bürokratların beyanlarına başvurulmuştur.

Çalışmada, ülkelerini terk ederek Türkiye, Lübnan ve Ürdün’e gelen Suriyeliler “zorunlu göç” kapsamında inceleme konusu yapılmıştır. Zorunlu göç, insanların doğal yaşam alanlarından kendi iradeleri dışında bir sebepten dolayı koparılmaları olarak tanımlanmaktadır (Kaya ve Eren, 2014). Zorunlu göç, mülteci, sığınmacı ve geçici koruma gibi statüleri ifade eden bir tanımlamadır (Karaman ve Bulut, 2018). Mülteci, sığınmacı ve geçici koruma kavramları ise yerlerinden edilmiş Suriyeliler için genellikle birbirleri yerine kullanılmaktadır (Topal, 2015). Buna karşın, mülteci ve sığınmacı terimleri, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Konvansiyonu’nun coğrafi sınırlandırması ve koşulları sebebiyle Suriyeliler için doğru bir nitelendirme değildir (Ekşi, 2012).¹ Örneğin, Türkiye’ye gelen Suriyeliler için daha çok mülteci kavramı kullanılmakla birlikte, Suriyeliler, Geçici Koruma Yönetmeliği’ne göre “geçici kuru-

---

1 1951 Cenevre Konvansiyonu sadece Avrupa’dan gelenlere uygulanması yanında, ırkları, dinleri, tabiiyetleri, belli bir toplumsal gruba mensubiyetleri veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrama korkusu ile yerinden edilmeyi koşul olarak belirlemiştir.

ma” statüsü kapsamındadır (Topal, 2015). Bu bağlamda, çalışmada, Türkiye, Lübnan ve Ürdün’de bulunan Suriyelileri ifade etmede kavramsal bütünlüğü sağlamak için zorunlu göç kapsamında “göçmen” terimi kullanılacaktır.

Araştırma problemi çerçevesinde, belirtilmesi gereken bir diğer konu Suriyelilerin eğitim hakkıdır. Buna göre, Suriyeli göçmenlerin buldukları ülkelerin eğitim sistemlerine katılması hedeflenmektedir. Eğitime katılım; okullaşma oranı, sınıf tamamlama, okur yazarlık oranı gibi göstergeler bağlamında insan sermayesi kuramının eğitimin niteliğine ilişkin göstergeleridir (Aksoy vd., 2011). İnsan sermayesi kuramı, eğitim ekonomisi kuramlarından biridir. Eğitim ekonomisi; ne tür eğitimsel niteliklerin üretileceği, söz konusu niteliklerin nasıl üretileceği ve toplumun farklı kesimleri arasında nasıl dağılacığı sorularına cevap aramaktadır (Tural, 2002). İnsan sermayesi kuramı ise eğitim ve yetiştirme yanında, işgücünün verimlilik ve kalitesinin artırılmasına yönelik gelecekteki gelir düzeyini yükselten herhangi bir etkinlikle ilişkilendirilebilen bir konudur. Bu çerçevede, göçle ilgili harcamalar da insan sermayesine yapılan bir yatırım olarak görülebilir (Woodhall, 1994).

İstatistiki bilgilerin elde edilmesinde başvuru finansal izleme servislerinin; göçmen çocukların uzun vadeli eğitim ihtiyaçlarını göz ardı etmesi, bazı verilerin ve bağış yapan kuruluşların zamanında ihtiyaç planına dahil edilememesi, veri tabanlarının bağışçıların ve alıcıların gönüllü raporlamasına dayanması (Human Rights Watch, 2017) araştırmaya ilişkin sınırlılıkları ifade etmektedir.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, ele alınan araştırma sorusu kapsamında, Suriyeli göçmenlerin eğitiminde finansman sıkıntısı ve uluslararası mevzuata göre sorumluluk paylaşımına ilişkin durum irdelenecektir. Bunun yanında, göçmen krizinde önemli rol oynayan Türkiye, Lübnan ve Ürdün, Suriyelilerin eğitiminde yaşanan parasal sorunlar ve yapılan bağışlar çerçevesinde inceleme konusu yapılacaktır.

Göçmenlerin Eğitiminde Finansman İhtiyacı ve Uluslararası Mevzuata Göre Sorumluluk Paylaşımı

Suriye’de iç çatışmanın başlamasının ardından, büyük bir göç dalgası başlatan Suriyeliler ağırlıklı olarak belli ülkelere sığınmıştır. Bu süreçte, göçmen krizine karşı açık kapı politikası uygulamaları, Suriyelilerin Türkiye, Lübnan ve Ürdün’de yoğunlaşmasına neden olmuştur. Yaklaşık 5,6 milyon Suriyeli göçmenin yüzde 92’si bu ülkelerde yaşamaktadır. Bölgedeki Suriyeli göçmenlerin yüzde 95’i kentsel alanlarda, yüzde 5’i ise kamplarda barınmaktadır (UN High Commissioner for Refugees, 2020a, 5).

Göçmenlerin buldukları yerleşim yerleri bakımından gösterdikleri dengesiz dağılım, ülkeler için önemli bir maliyet oluşturmaktadır. Bunun en önemli sebebi, kamusal hizmetlerden faydalananların sayısında yaşanan artıştır. Eğitim hizmeti, kaynak kullanımının fazla olduğu hizmet alanlarından biridir. Suriyeli öğrenciler için

ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde yapılan kamu harcamalarının toplam kamu harcamalarına oranı; Türkiye için yüzde 6.3, Ürdün için yüzde 16.1, Lübnan için yüzde 58.2 düzeyindedir (World Bank ve UNHCR, 2021). Lübnan, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde kamusal kaynakların yarısından fazlasını Suriyeli göçmenlere ayırmaktadır. Türkiye, Ürdün ve Lübnan'da, göçmenlere kapsamlı eğitim sağlamak için gereken yıllık finansman ihtiyacının 2,13 milyar dolar olduğunu tahmin edilmektedir. Suriyeli öğrencilerin eğitiminin ortalama birim maliyeti Lübnan ve Ürdün'de birbirine oldukça yakın olmakla birlikte, Türkiye'de daha fazladır. Ülkelerin tamamında, göçmenlerin eğitimi için ihtiyaç duyulan toplam tutar, yıllık ihtiyaç desteğinin yüzde 44'üne denk gelmektedir (World Bank ve UNHCR, 2021).

Suriye'de yaşanan insanlık krizine müdahalede büyük bir sorumluluk üstlenen ülkeler, yeterli finansman desteği alamamaktadır. Konuyla ilgili son yaşanan gelişmelerden biri, Avrupa Birliği² ve Birleşmiş Milletler eş başkanlığında düzenlenen Suriye ve Bölgenin Geleceğini Destekleme konulu Beşinci Brüksel Konferansı'dır. Konferansta, 2021 yılı ve sonrası için Suriye ile ev sahibi ülkelere yönelik 5,3 milyar Euro yardım taahhüt edilmiştir (Brussels V Conference, 2021d). Taahhüt edilen tutar, 2021 yılını ve sonraki yılları kapsamakla birlikte, Suriyeliler için kullanılması planlanmaktadır. Göçmenlere yönelik; insani yardım, barınma, besin güvenliği, sağlık hizmeti gibi kaynak kullanımı gerektiren müdahale alanları da vardır. Dolayısıyla sadece Türkiye, Lübnan ve Ürdün'de yaşayan göçmenlerin eğitimi için ihtiyaç duyulan miktarın dışında tüm bu ihtiyaçlar için yaklaşık 3 milyar Euro'luk bir tutar kalmaktadır.

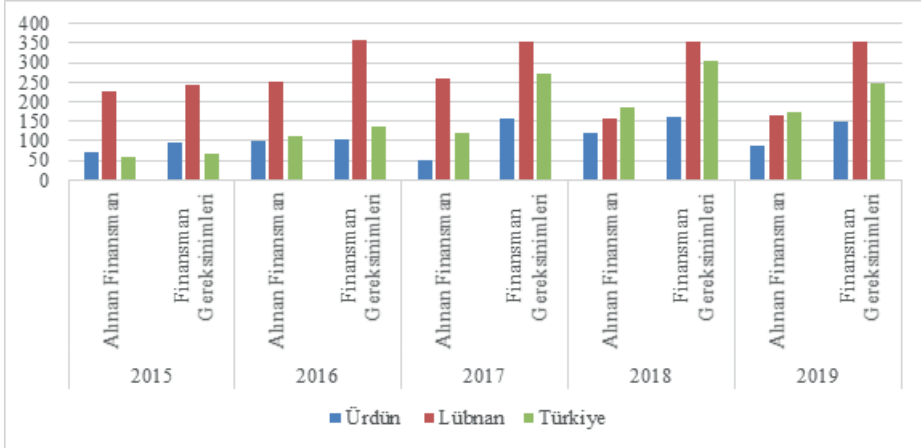
Dış finansman, ülkenin kaynak düzeyinin ve okul çağındaki göçmenlerin mevcut çocuklara oranının bir işlevidir. Göçmen eğitime destek, tüm çocukların öğrenme çıktılarını iyileştirmeye ve ev sahibi ülkelerde öğrenme yokluğunu azaltmaya yönelik genel çabanın bir parçası olmalıdır (World Bank ve UNHCR, 2021). Siyasi çatışma ortamı, ekonomik belirsizlik ve COVID-19 salgını gibi durumlar ev sahibi ülkelere düzenli destek verilmesini gerektirmektedir (UN High Commissioner for Refugees, 2020a). Bu çerçevede, Suriye krizine müdahale, 2016 yılından itibaren beri her yıl düzenlenen Suriye'nin ve Bölgenin Geleceğini Destekleme Konferansları aracılığıyla koordine edilmektedir (World Bank ve UNHCR, 2021).

Uluslararası örgütler başta olmak üzere, birçok ülke ve yardım kuruluşu, Suriyeli göçmenler için finansal destek sağlamaktadır. Ancak eğitim hizmeti ihtiyaç duyulan düzeyin altında finanse edilmektedir. Örneğin, 2016 yılında, bağışçılar eğitim için 1,4 milyar dolar yardım sözü vermelerine rağmen, yüzde 70'inden biraz fazlası tahsil edilmiştir. 2017'de finanse edilen miktar, ihtiyaç duyulan kaynağın yüzde 52'sine denk gelmektedir. 2019 yılında eğitime yönlendirilen toplam 619 milyon dolar Türkiye, Ürdün ve Lübnan'daki tüm göçmen çocukları eğitmek için gereken yıllık finansman desteğinin yüzde 30'undan daha azdır (World Bank ve UNHCR, 2021). Şekil 1'de, BM

2 2011 yılından bu yana geçen on yıllık sürede, 24,9 milyar Euro'luk insani yardım ile istikrar ve dayanıklılık yardımı üzerinden AB'nin en büyük bağışçı olduğu ifade edilmektedir.

güdümlüdeki Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP) çerçevesinde, 2015-2019 yılları arasında Türkiye, Lübnan ve Ürdün'de Suriyeli öğrenciler için finansman ihtiyacı ve mevcut finansman desteği verilmektedir.

Şekil 1. Eğitimde Finansman Gereksinimleri ve Mevcut Finansman Desteği, 2015-2019, milyon dolar

Kaynak: UN High Commissioner for Refugees, 2016-2020b

Şekil 1'deki veriler, 2015-2019 yılları arasında, eğitim hizmetinin ihtiyaç duyduğu finansman desteğinin altında bir bağış yapıldığını ortaya koymaktadır. Ev sahibi ülkelerdeki eğitim sistemlerinin okul çağındaki tüm göçmen öğrencileri tam anlamıyla özümleme kapasitesi, eğitim sunumunun kalitesini tehdit etmektedir. Dil engeli, öğrencilerin kayıtlarına ve durumlarına ilişkin verilerin eksikliği, mali sıkıntıların sebep olduğu materyal eksikliği, öğretmenlerin ve öğrencilerin yaşadığı psikososyal sıkıntılar öğrenmeye yönelik olumsuzluklardan bazılarıdır (The No Lost Generation, 2021). Bu çerçevede, ev sahibi ülkelerin daha yüksek oranda finanse edilerek, göçmenlerin eğitimi için ihtiyaç duyulan düzeye ulaşılması gerektiği açıktır.

Yapılan araştırmalar, okula katılımın eğitim kalitesinden çok erişime ve düşük maliyete bağlı olduğunu göstermektedir (Christopherson, 2015). Kuzey Batı Suriye, Ürdün ve Lübnan'da yaklaşık 400 ergen ve genç yetişkin ile yapılan araştırmanın sonuçlarına göre; çocukları ve gençleri okullardan ve öğrenmekten uzak tutan ana neden parasızlıktır. Bunu, COVID-19 salgını nedeniyle okulların kapatılması izlemektedir (Frontier Economics ve World Vision International, 2021). 2019 yılı sonunda, okul çağındaki göçmen çocukların yaklaşık üçte ikisi eğitime kaydolmasına rağmen yüzde 36'sı erişim sağlayamamıştır (UN High Commissioner for Refugees, 2020a). 2021 yılında yayınlanan araştırmanın sonuçlarına göre, 800.000'den fazla Suriyeli çocuk okula gitmemektedir (World Bank ve UNHCR, 2021).

2019 yılı sonunda ortaya çıkan COVID-19 salgını, göçmen çocukların dezavantajlı grup kimliğini daha da belirginleştirmiştir. Pandemi ilan edilen hastalık, eğitime bütüncül bir yaklaşım için kritik ihtiyacı vurgulamaktadır. Pandeminin kısa ve uzun vadeli etkileri hem eğitime erişim hem de nitelikli öğrenme sonuçlarının elde edilmesiyle ilgili önceden var olan eşitsizlikleri şiddetlendirmektedir (UN High Commissioner for Refugees, 2020a). Suriyeli çocuklar, on yıldır devam eden çatışma ve gerilimden dolayı eğitimlerini, güvenliklerini, ailelerinin gelirlerini ve barışçıl bir gelecek için umutlarını kaybetmişlerdir (Frontier Economics ve World Vision International, 2021). Ancak Suriye krizinin uzun süren doğasına rağmen, göçmen çocuklar ve gençler muhtemelen ülkenin geleceğinin inşasında merkezi bir rol üstlenecektir (Christopherson, 2015). Onlar için inşa edilecek yeni geleceğin daha büyük fon kaynağı gerektirdiği açıktır. Bu bağlamda, eğitimin oynayacağı rol etkili finansman politikalarının bir işlevidir.

Suriyelilere ev sahipliği yapan ülkelere yapılacak mali yardım, sorumluluk paylaşımı için en yaygın ve kolay paylaşım şekli olarak görülebilir. Mali yardımın, ağırlıklı olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne bağışlar yoluyla sağlanması, genellikle gelişmiş ülkeler için ev sahibi ülkeleri desteklemenin en geleneksel yoludur (Dowd ve Mcadam, 2017). Göçmen eğitimi için uluslararası finansmanın önemine rağmen, bunu takip etmek kolay değildir. Bunun için genellikle iki uluslararası veri tabanının sağladığı bilgiler dikkate alınmaktadır: BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA), Mali İzleme Hizmetini sürdürürken; OECD Kalkınma Yardım Komitesi Alacaklı Raporlama Sistemi, insani yardım ve kalkınma yardımı hakkında veri sağlamaktadır (UNESCO, 2018). Bununla birlikte, insani müdahalelerin finansmanı dengersiz bir görünüm sergilemektedir (UNICEF, 2020). Finansman açıklarının kaynağına ve etkisine ilişkin temel problemlerden bazıları şunlardır (Human Rights Watch, 2017):

- Bağışçılar tarafından tutarlı, ayrıntılı, zamanında raporlama yapılması. Bu durum bireysel bağışçıların ev sahibi her ülkede eğitime ne kadar destek verdiğini belirlemeyi genellikle zor veya imkânsız hale getirmektedir.
- Bağışçıların finanse ettiği projeler ve zamanlamaları hakkında bilgi eksikliği. Kamu fon izleme raporları, veri tabanları ve diğer mekanizmalar, fonların Suriyeli çocukların eğitimine ilişkin engelleri ele alıp almadığını değerlendirmek için genellikle yeterli bilgiye sahip değildir.
- Okula kayıt hakkında tutarsız bilgiler, eğitime ilişkin ilerlemeyi değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Veriler, genellikle farklı zamanlarda toplanan farklı kriterlere dayalıdır veya devamlı katılımdan ziyade sadece okul yılının başlangıcındaki kaydı açıklayabilir.³

3 Ürdün'de hükümet, Londra konferansından sonra okullaşma rakamlarının önemli ölçüde arttığını bildirmiştir. Ancak veriler, 2015-2016 öğretim yılında daha önce tahmin edilenden daha az Suriyelinin okula gittiğini ortaya koymuştur.

– Bağışçılar ve ev sahibi ülkeler tarafından belirlenen tutarsız eğitim hedefleri ve amaçları.⁴

Yetersiz iç finansman desteği, göçmen sayılarına ilişkin verilerin düzensizliği ile göçmen eğitim programlarını, etkili planlama ve koordinasyonu artırmanın maliyeti nedeniyle Suriyelilerin eğitim ihtiyaçları büyük ölçüde ev sahibi ülkelerin bütçe kalemleri içinde yer almamaktadır (World Bank ve UNHCR, 2021). Bu durum, göçmenlere yönelik kaynak kullanımının performans hedefleriyle ilişkilendirilmesini engellemektedir. Dahası, harcanan paranın miktarı ve hizmet alanları arasındaki dağılımına ilişkin durum net olarak ifade edilememektedir. Ülkeler, politika-bütçe ilişkisi kapsamında şeffaf, güvenilir ve zamanında sağlanacak veriler eşliğinde hedefler belirlemektedir.

Uluslararası kuruluşlar, Suriyeli çocukların eğitime yönelik ihtiyaçları için hem ulusal hem de bölgesel düzeyde planlar geliştirmek üzere koordine olmuştur. Planlar, krizin ilk yıllarında kısa vadeli insanî programlar şeklindedir (Culbertson ve Constant, 2015). 2015 yılından itibaren, ulusal planlar ve öncelikler, BM Mülteci Yüksek Komiserliği ve BM Kalkınma Programı'nın eş liderliğinde tek bir planda birleştirilmiştir. Bu kapsamda Suriye krizine yönelik stratejik bir koordinasyon, planlama, savunma, kaynak yaratma ve programlama platformu olan 3RP (Regional Refugee & Resilience Plan) - Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı hayata geçirilmiştir (<http://www.3rpsyriacrisis.org/>). 3RP, göçmen krizine yönelik yaklaşımı kendisinin dayanıklılık⁵ olarak adlandırdığı bir anlayış ortaya koyarak değiştirmiştir (Culbertson ve Constant, 2015). Sistem, verileri alıcı ülkeye göre analiz etmektedir. Dolayısıyla bağışçı ve projeye göre bir sınıflandırma yapılmamaktadır (Human Rights Watch, 2017).

Büyük ölçekli göçmen akınlarının etkisiz bir şekilde yönetilmesi, devletler arasında gerilime yol açmakta ve koruma ve desteğe en çok ihtiyaç duyanların yeniden suçlanmasıyla sonuçlanmaktadır (Türk, 2016). Göçmenlere ve yerlerinden edilmiş kişilere yardımla ilgili maliyet, devletler arasında eşitsiz bir şekilde paylaştırıldığı için sorumluluk paylaşımı esastır. Sorumluluk paylaşımı kavramı, uluslararası göçmen rejiminin temelini oluşturur (Martin vd., 2018). Uluslararası iş birliği ve sorumluluk paylaşımının önemi, BM Anlaşması'ndan 1951 Sözleşmesinin önsözüne, BM Genel Kurulu ve BM Mülteci Yüksek Komiserliği Yürütme Komitesi'nin kararlarına kadar çeşitli alanlarda yinelenmiştir (Türk, 2016).

4 Londra konferansının ortak ev sahipleri, tüm katılımcıların 2017 yılına kadar tüm Suriyeli çocukları eğitim sürecine dahil etmeyi kabul ettiğini açıklamıştır. Ancak Lübnan hükümeti, konferansta 156.000'den fazla Suriyeli çocuğu 2021 yılına kadar devlet okullarının dışında bırakacak beş yıllık bir eğitim planı açıklamıştır.

5 Planın göçmen bileşeni, göçmenlerin koruma ve insani yardım ihtiyaçlarını ele alırken; dayanıklılık bileşeni, ulusal aktörlerin kapasitelerini güçlendirmeyi amaçlayarak, etkilenen bireylerin, toplulukların ve kurumların dayanıklılık, istikrar ve kalkınma ihtiyaçlarını ele almaktadır. Detaylı bilgi için bkz. <http://www.3rpsyriacrisis.org/>. The 3RP Model.

2016 tarihinde, BM üyesi ülkeler tarafından oybirliğiyle kabul edilen Göçmenler ve Mülteciler için New York Deklarasyonu, göçün öncelikli bir küresel politika meselesine dönüştüğünün uluslararası toplum tarafından somut olarak anlaşıldığı yeni bir süreç başlatmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2018). 2018 yılında ise BM Genel Kurulu, Mültecilere Yönelik Küresel Mutabakat'ı onaylamıştır. Mutabakat, sorunlara ilişkin sürdürülebilir bir çözümün uluslararası iş birliği olmadan elde edilemeyeceğini kabul ederek, daha öngörülebilir ve adil sorumluluk paylaşımı için çerçeve oluşturmaktadır (UNHCR, t.y.). Mutabakatta sorumluluk paylaşımını işlevsel hale getirecek düzenlemelerin temelini oluşturacak araçlar (United Nations, 2020): finansman, kaynakların etkin ve verimli kullanımı, çok paydaşlı yaklaşım, güvenilir, karşılaştırılabilir ve zamanında sağlanan veriler ve kanıtlar olarak belirtilmektedir.

Sorumluluk paylaşımı ilkesi, uluslararası göçmen hukukunun kritik bir normu olmasına rağmen devletlere yasal olarak bağlayıcı yükümlülükler getirmemektedir (Dowd ve Mcadam, 2017). 2018 tarihli Mutabakat'ın hukuki bağlayıcılığı yoktur. Söz konusu durum, takip ve gözden geçirme mekanizmalarının büyük bir ciddiyetle işletilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (Çolakoglu, 2018).⁶ Bu bağlamda cevaplanması gereken soru, sorumluluk paylaşımını somut pratik taahhütlere dönüştürmek için ilkeden uygulamaya nasıl geçileceğidir (Türk, 2016). Çünkü göçmen krizine ilişkin destek fonları ile çeşitli kuruluşlar ve ülkelerden gelen maddi yardım, dengesiz ve istikrarsız bir görünüm sergilemektedir. Bununla birlikte, göçmenlere yönelik sorumluluk paylaşımının sadece maddi destek ile sınırlandırılmayacağı açıktır. Uluslararası kamuoyunun, ev sahibi ülkeler gibi daha misafirperver bir yaklaşım benimsemesi gerekmektedir. Bu konuda özellikle Avrupa ülkeleri katı bir tutum içindedir. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin kabul edilmesinin ardından, geçmişte göçmen korumasından büyük ölçüde yararlanan bazı ülkeler, şimdi sınırlarını kapatmaktadır (Türk, 2016). Bu konuda AB, göçmen krizine yönelik güvenlik temelli bir politika benimseyerek kendi sınırlarının güvenliğini esas almıştır (Akkaya, 2019). Fiziksel koruma, sorumluluk paylaşımının temel bir bileşenidir (Dowd ve Mcadam, 2017). Buna karşın, AB'nin Suriyeli göçmenlere yardım politikası onların finansal olarak desteklenmesi şeklindedir.

2014 yılında kuruluşundan bu yana, AB'nin insani yardım dışında desteği, Madad Fonu olarak bilinen Suriye Krizine Müdahale için AB Bölgesel Güven Fonu aracılığıyla sağlanmaktadır (European Commission, 2018). Fon; ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar yanında, göçmen çocukların örgün eğitim ve öğretime, yaygın eğitim planlarına, hızlandırılmış öğrenme ve telafi kurslarına, iyileştirme ve ev ödevi destek faaliyetlerine erişim sağlamasına yöneliktir. Güven Fonu aracılığıyla Lübnan, Ürdün, Türkiye, Irak ve Batı Balkanlar'da 470.000'den fazla çocuk desteklenmektedir (European Commission, t.y.). Güven Fonu, 2021 yılına kadar, 21 AB üye ülkesi, Türkiye ve Birleşik Krallık'tan gelen gönüllü katkılar da dahil olmak üzere 2,3 milyar Euro finansal destek sağlamış-

6 Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, sözleşmenin tam anlamıyla uygulanıp uygulanmadığını Türkiye'nin yakından takip edeceğini vurgulamıştır.

tır. Finansal destek sağlanan faaliyetlerin sektöre göre dağılımına bakıldığında, yüzde 28'inin eğitim için ayrıldığı görülmektedir (The European Commission, 2021a). Fonun kuruluşundan bu yana geçen yedi yıllık sürede, eğitime sağlanan destek yaklaşık 645 milyon Euro'dur. Bu tutarın, Birleşmiş Milletler tarafından sağlanan finansal destek gibi ihtiyaç duyulan miktarın altında olduğu açıktır. Üstelik, göçmenlerin ağırlıklı olarak bulunduğu Ortadoğu'daki ülkelerin sunmuş olduğu eğitim hizmeti homojen bir görüntü sunmamaktadır. Bu da ihtiyaçların farklılaşmasına neden olmaktadır.

Göçmenlerin Eğitiminde Türkiye'nin Rolü ve Üstlendiği Mali Sorumluluk

Türkiye, Suriye'de yaşanan insanlık krizi karşısında en fazla fiziksel koruma ve finansal destek sağlayan ülkedir. 2021 yılı Nisan ayında açıklanan verilere göre, 3 milyon 670 binden fazla Suriyeli ülkede misafir edilmektedir (Operational Portal Refugee Situations, 2021). Bu sayı Lübnan'da ve Ürdün'de bulunan Suriyeli göçmenlerin sayısının iki buçuk katına yakındır. Eğitimde çözüm bekleyen sorunların varlığı karşısında, çok sayıda Suriyeliye ev sahipliği yapılması birtakım eleştirileri beraberinde getirmektedir. Çünkü öğrenci başına yapılan harcamaların artırılması, ikili eğitimin sonlandırılması, erken çocukluk eğitimi ve bakımına erişimin artırılması gibi önemli düzeyde kaynak kullanımı gerektiren sorun alanları vardır. Bununla birlikte, Türkiye, yirmi birinci yüzyılın en büyük insanlık krizine doğrudan aktif müdahalede bulunmaktadır. Dünya Bankası, 2015 yılında yayınladığı araştırmada, kamp dışı yaklaşım ve kamusal finansman desteği dolayısıyla Türkiye'nin müdahalesinin benzersiz olduğunu ifade etmiştir (World Bank, 2015).

Suriyeli çocukların eğitimine ilişkin "geçici koruma altındaki tüm çocukların eğitime erişimini sağlayarak Türk öğrencilerle aynı şartlarda ve kalitede öğrenim görmelerini temin etme" başlıca hedef olarak belirlenmiştir (MEB, 2021). Bu kapsamda, eğitim hizmetine yaklaşım üç temel hedef çerçevesinde ele alınmaktadır (World Bank, 2015): Suriyeli çocukların; Türk eğitim sistemine entegre edilmesi, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından denetlenen geçici eğitim merkezlerine katılmalarının kolaylaştırılması ve toplum temelli eğitim programlarının yürütülmesine izin verilmesi.

11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Türkiye'de bulunan Suriyelilere yönelik geçici koruma düzenlemesini getirmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, t.y.). Suriyelilerin yasal statülerini resmileştiren yasa ile eğitim hakkının da içinde olduğu temel haklara erişim hakkı tanınmıştır (Şimşek, 2019). Geçici koruma altındaki çocukların Türkiye'ye göç ettiği ilk yıllarda, eğitimlerinden geri kalmamaları amacıyla, geçici barınma merkezlerinde ve Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı illerde geçici eğitim merkezleri kurularak eğitim ihtiyaçları karşılanmıştır. Öğrencilerin resmî okullara aktarılma süreci, 2019-2020 eğitim ve öğretim yılı sonu itibarıyla tamamlanmıştır (MEB, 2021). 2021 yılı mart ayı verilerine göre, erken çocukluk eğitimi ve bakımında 34.696, ilkökulda 353.612, ortaokulda 274.209 ve lisede 111.740 Suriyeli öğrenci kayıtlıdır (UNHCR, 2021c).

Ülkeler arası veya iç savaş sebebiyle gerçekleşen göç hareketleri, yerinden edilen çocukları çevre değişikliği ve gelişim problemleriyle baş başa bırakabilmektedir (Karaman ve Bulut, 2018). Suriyeli çocukların eğitime erişimini artırma çabasına rağmen, 460.000’den fazla okul çağındaki çocuk öğrenme sürecinin dışındadır. Okul dışındaki çocuklar; psikososyal sıkıntı, çocuk işçiliği, çocuk evliliği gibi risklerle karşı karşıyadır (UN High Commissioner for Refugees, 2020a). Ayrıca geçici koruma altındaki Suriyelilerin iş gücü piyasasına erişimindeki sınırlılıklar, kimi okullarda Suriyeli çocuklara yönelik yapılan ayrımcılık, okula eğitim ve öğretim sistemi ile ilgili bilgi eksikliği eğitime erişimin önünde engel oluşturmaktadır (Şimşek, 2019). Suriyeli çocukların eğitime erişimde karşılaştıkları sorunlardan biri de Türkçe dil yeterliliğinin olmamasıdır. Bu sorunun çözümüne yönelik, 2016 yılında Millî Eğitim Bakanlığı, Türkçe dil kazanımı altyapısının ülke çapında iyileştirilmesi yoluyla, Suriyeli çocukların okullaşmasını iyileştirmek için bir proje başlatmıştır (Crul, Lelie, Biner, Bunar, Keskiner, Kokkali, Schneider ve Shuayb, 2019).

Küresel düzeyde, en fazla sayıda Suriyeliye ev sahipliği yapılmasının ulusal politikalar açısından en önemli sonucu kaynak kullanımudur. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu 2020 yılında yaptığı açıklamada, Türkiye’de bulunan 4 milyona yakın yabancı (3,6 milyonu Suriyeli) için 40 milyar doları aşan harcama yapıldığını söylemiştir (Erdem, 2020). 2018 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yayınlanan Göç ve Uyum Raporu’nda, “Suriyeliler için gerçekleştirilen faaliyetlerin bir maliyeti olduğu ancak bu maliyetin faturalandırılmasının mümkün olmadığı” ifade edilmektedir. Bunun sebebi, yapılan harcamaların sadece merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri tarafından gerçekleşmemesidir. Ayrıca birçok harcama kalemi dolaylı maliyet oluşturmaktadır (TBMM, 2018). Dolayısıyla, Suriye’de iç karışıklıkların başladığı 2011 yılından bugüne geçen on yıllık sürede, eğitim hizmeti için ne kadar kaynak kullanıldığı net olarak bilinmemektedir.

BMMYK ve BMKP eşgüdümünde yayınlanan göçmenlere yönelik müdahale planları, Türkiye’nin üstlendiği mali sorumluluk karşısında yeterince desteklenmediğini ortaya koymaktadır. Lübnan ve Ürdün karşısında, en dengesiz ve yetersiz bağışlar Türkiye’ye yapılmaktadır. 2015, 2016 ve 2018 yıllarında, finansman desteği ihtiyaç duyulan kaynağın yarısından fazladır. 2013, 2014, 2017, 2019 ve 2020 yıllarında, fon desteği ihtiyacın yarısından daha az oranda sağlanmış, 2020 yılında ise üçte birin altına düşmüştür (UNOCHA, 2020c). Suriye Krizine Müdahaleye Yönelik Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı’na göre, Türkiye’de eğitim hizmeti, 2020 yılında 258,7 milyon, 2021 yılında ise 247,2 milyon dolara ihtiyaç duymaktadır (UNHCR Turkey, 2020).

2016 yılında, Türkiye-AB Zirvesi’nde varılan mutabakat çerçevesinde, AB, Türkiye’deki Suriyeliler için Mali Yardım Programı kapsamında toplam 6 milyar Euro (2016-2017 için 3 milyar Euro ve 2017-2018 için 3 milyar Euro) vaat etmiştir (Heukeling, 2021). Ancak finansal destek taahhüdü belirtilen takvime uygun gerçekleştirilmemiştir. Buna göre, toplam 6 milyar Euro tutarındaki desteğin ilk dilimi en geç

2021 ortasına kadar, ikinci dilim ise en geç 2025 ortasına kadar devam eden projelere yönelik fon sağlayacaktır. Taahhüt kapsamında, 2021 yılına kadar toplamda 4 milyar Euro'dan fazla ödeme yapılmıştır (European Commission, 2021b).

AB, bugüne kadar, Türkiye'deki Mülteciler için AB Mali Yardım Programı kapsamında, 6 milyar Euro ve Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmak için 792 milyon Euro ek yardım sağlamıştır (Brussels V Conference, 2021c). Suriyeli öğrencilere sunulan destek kapsamında, 660 binden fazla çocuğun okula kaydı yapılmış ve 170 binden fazla eğitim personeline eğitim verilmiştir. 365 yeni okul inşa sürecindedir ve 90 binden fazla çocuk destek ve telafi kurslarından yararlanmaktadır (European Commission, 2021b). Bunun yanında, Şarh Eğitim Yardımı (ŞEY) aracılığıyla 668.900 çocuğa okula gitmeleri için destek verilmiştir. Ayrıca öğretim kadrosunun maaşları, okul ulaşımı, gerekli eğitim materyalleri için yardım yapılmıştır (Brussels V Conference, 2021c). Diğer taraftan, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin çok yıllık finansman desteği içeren yeni bir çerçeve tasarlamasına ihtiyaç vardır. Bunun sebebi, birçok Suriyeli ailenin Türkiye'de yaşamını kurmasının varlıklarını kalıcı hâle getirmesidir (Heukeling, 2021).

ŞEY Programı; Türk Kızılay, Millî Eğitim Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve UNICEF tarafından ortaklaşa yürütülmektedir. Yapılan ödemeler, anaokulundan 8. sınıfa kadar kız çocuklarına aylık 50 TL, erkek çocuklarına aylık 45 TL olarak gerçekleştirilmektedir. Lise (9. – 12. sınıf arası) çağındaki kız çocuklarına aylık 75 TL, erkek çocuklarına ise aylık 55 TL ödeme yapılmaktadır (Türk Kızılay, t.y.). Kızılaykart ŞEY Programı kapsamında ve son ödeme dönemi 2021 yılı itibarıyla, yapılan toplam ödeme tutarı 981.505.570,00 TL'dir. Programdan 534.233 geçici koruma altındaki çocuk düzenli olarak yararlanmaktadır. 682.822 kişi en az bir kere yardım alırken, Hızlandırılmış Eğitim Programı kapsamında, toplamda 2.146 öğrenciye ödeme yapılmıştır (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2021). ŞEY Programı'nın üçüncü aşamasının, AB'den gelecek 81,5 milyon Euro tutarındaki ilave destek ile uygulanacağı ifade edilmiştir. Böylece program kapsamında, AB tarafından Suriyeli çocuklara sağlanan toplam finansman desteğinin 239 milyon Euro'ya ulaşacağı belirtilmiştir (European Union, 2021).

Türkiye, geçici koruma altındaki Suriye halkına yönelik, uluslararası kamuoyunun tam anlamıyla gerçekleşmeyen yardım taahhütleri karşısında milyonlarca dolar harcama yapmıştır. Üstelik, pandemi koşullarının eğitime erişimde mevcut eşitsizlikleri daha fazla derinleştirdiği bu süreçte kaynak kullanımı devam etmektedir. Gerek fiziksel koruma gerekse kamusal kaynakların tahsisi bakımından, Türkiye'nin bölgedeki diğer ülkelerden benzersiz durumda olduğu açıktır. Buna rağmen, Lübnan ve Ürdün'den daha az oranda dış destek almaktadır. Mali destek, kendi içinde genel bir başarı olarak görülebilirse de Türkiye'nin üstlendiği sorumluluk karşısında yetersiz kalmaktadır (Heukeling, 2021).

Lübnan'da Ekonomik Kriz ve Göçmen Çocukların Eğitiminde Zorluklar

Lübnan, 2020 yılında açıklanan verilere göre, kişi başına en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan ülkedir (UN High Commissioner for Refugees, 2020a). 2011'den beri, bir milyondan fazla Suriyeli göçmenin gelişi, halihazırda yaklaşık yarım milyon Filistinli ve Iraklı göçmeni ağırlayan ülke üzerinde büyük bir demografik baskı yaratmıştır (Beaujouan ve Rasheed, 2020).

Lübnan'da, Suriyeli çocukların okullaşmasına yönelik iki temel politika belgesi yayınlanmıştır. Eğitim ve Yüksek Öğretim Bakanlığı tarafından yayınlanan Tüm Çocuklara Eğitimle Ulaşmak Stratejisi'nin (2014-2016) uygulanmasının ardından, uluslararası toplumla iş birliği içinde Tüm Çocuklara Eğitimle Ulaşmak II (2017- 2021) başlıklı beş yıllık bir plan hayata geçirilmiştir. Politika belgeleri, 3 ila 18 yaş arasındaki tüm çocuklar için kaliteli ve uygun bir eğitime eşit şekilde erişim sağlamayı amaçlamaktadır (Government of Lebanon ve UN Resident and Humanitarian Coordinator for Lebanon, 2019). Tüm Çocuklara Eğitimle Ulaşmak Stratejisi (2014-2016), hükümeti ve ortaklarını, 2016 yılına kadar yaklaşık 200.000 Suriyeli çocuğun eğitime erişimini sağlamaya adanmıştır (Crul vd., 2019). 2021 yılında yayınlanan araştırmanın sonuçlarına göre, ülkedeki Suriyeli çocuklar, örgün eğitime kayıtlı tüm çocukların üçte birini oluşturmaktadır. (World Bank ve UNHCR, 2021).

Tüm göçmen çocukların eğitime erişiminin sağlanmasına yönelik hedeflere rağmen, 2018-2019 öğretim yılında, ülkede okul çağındaki 660.000 Suriyeli çocuğun sadece yüzde 42'si öğrenim görmüştür. 2019 yılı ekim ayında, hükümet yolsuzluğuna karşı yaygın grevler ve protestolar nedeniyle okulların kapatılmasının ardından, 2019-2020 döneminde eğitime erişim daha da kötüleşmiştir (Human Rights Watch, 2021). Bu çerçevede, ülkedeki ekonomik kriz mevcut yaşam koşulları kötü olan göçmenler için ayakta kalmayı daha da zor bir hâle getirmiştir.

2019 yılı sonunda derinleşen ekonomik kriz, özellikle savunmasız olanlar için kötüleşen bir sosyoekonomik durum yaratmıştır (OCHA Lebanon, 2020). Lübnanlıların tahmini yüzde 55'i, Filistinlilerin yüzde 70'i ve Suriyelilerin yüzde 90'ından fazlası yoksulluk⁷ içindedir. Bu durum, çocukların okula dönüşünün önündeki en önemli zorluklardan biridir (Save the Children, 2021). 2019 yılında, Norveç Mülteci Konseyi'nin yapmış olduğu araştırma, okula kaydolmanın önünde, çocukların ve ebeveynlerin kendi kendilerine çözemeyecekleri bir dizi yapısal engeli ortaya koymaktadır. Bunlar finansal kısıtlamaları, sınıf kapasitesini ve gerçek ve algılanan idari engelleri içermektedir (Norwegian Refugee Council, 2020). Lübnan'da, 200.000'den fazla Filistinli ve diğer milletlerden 20.000 göçmen benzer ekonomik zorluklarla karşı karşıyadır (Hall, 2020). Çocuklar, eğitim açısından dezavantajlı bir durum içinde

---

7 Suriyeli hanehalkına yönelik yapılan bir çalışmada, okula ulaşım masrafları ve eğitim materyallerinin maliyeti okula gitmemenin en yaygın nedenleri olarak sunulmuştur (World Bank ve UNHCR, 2021).

pandemiyi tecrübe etmektedir. Ülkede ortalama eğitim yılı 10,2 yıl olmasına rağmen, çocukların okulda yeterince öğrenim gördükleri gerçek yıl sayısının yalnızca 6,3 yıl olduğu tahmin edilmektedir (Save the Children, 2021).

Son ekonomik krize kadar, Lübnanlıların çoğu özel sağlık hizmetlerine ve okullara yönelim göstermiştir. Ülkedeki hastanelerin yüzde 80'inden fazlası ve okulların yüzde 70'i özeldir. (Hall, 2020). 2020 yılında, birçok göçmen öğrencinin özel okullardan devlet okullarına geçmesi, özel okullar için finansman sorunları yaratarak kamu düzenine baskı yapmıştır. Aynı yıl, 700.000 öğrenciye eğitim veren (kamusal eğitim kurumlarında 490.000 öğrenci öğrenim görmektedir) ülkedeki özel okulların yüzde 80'i, ekonomik nedenlerden dolayı kapandıklarını bildirmiştir (UN High Commissioner for Refugees, 2020a). Suriyeliler için örgün eğitim fırsatlarının sınırlı kapasitesi dikkate alındığında, sektör üzerinde daha fazla baskı beklenmektedir. Bu eğilim, göçmenlerin gelecekte okullara kaydolma veya mevcut yerlerini koruma becerilerini potansiyel olarak olumsuz etkileyebilecektir (Norwegian Refugee Council, 2020). Uzaktan eğitim planının yokluğu, çevrimiçi yaklaşımları yönetmek için teknik becerilerden yoksun öğretmen ve idarecilerin varlığı, güvenilir bir internet bağlantısı için ödeme yapamayanlar ve özel ihtiyaçları olanlar için öğrenmeye erişilememesi ise pandemi sürecinde karşılaşılan sorunlardır (UN High Commissioner for Refugees, 2020a). Millî Eğitim Bakanlığı, vatandaşların herhangi bir tepkisini önlemek için, devlet okullarında Lübnanlılara öncelik verileceği konusunda güvence vermiştir (Hall, 2020). Karar alıcıların bu tercihi, göçmen çocukların eğitime erişiminin artırılmasına yönelik hedeflerden uzaklaştığını ortaya koymaktadır.

Suriyeli çocukların eğitim maliyetleri, esas olarak devlet tarafından karşılanmakta ve kamu maliyesi üzerinde baskı oluşturmaktadır (Beaujouan ve Rasheed, 2020). Müdahale planları kapsamında sağlanan finansal destek ise ihtiyaç duyulan miktarın uzağında kalmaktadır. Özellikle, 2017 yılından itibaren sağlanan maddi yardım, ihtiyaç duyulan düzeyin yarısının altındadır (UNOCHA, 2020b). 2011 yılından itibaren AB, Lübnan'a toplam 2,4 milyar Euro maddi yardım sağlamıştır. 2015'ten beri gerek Lübnan'da gerekse Suriye'de 372.000'den fazla çocuk ve gencin eğitime erişiminin sağlandığı bildirilmektedir (Brussels V Conference, 2021b). Buna karşın, sadece Suriyeli göçmenlere yönelik bölgesel müdahale planları, yaklaşık 15,7 milyar dolarlık bir finansal ihtiyacı ortaya koymaktadır. BM ve AB tarafından sağlanan bağışlar, bu düzeyin oldukça altındadır. Üstelik Lübnan'daki ekonomik kriz ve iç karışıklıklar, göçmenlerin yaşam koşulları için benzersiz zorluklar oluşturmaya devam etmektedir.

Çocukların çoğu, eğitimlerini sürdürmeleri için onları destekleyebilecek kuruluşlar olduğunun farkında değildir. Öğrenimden yoksun çocukların yüzde 60'ı mümkün olursa tekrar kayıt yaptıracaklarını belirtmektedir. Bu durum, eğitim aktörlerinin öğrenimden yoksun çocuklar ve aileleri ile yeniden etkileşime girme gerekliliğini göstermektedir (Norwegian Refugee Council, 2020). Aynı zamanda, bölgedeki diğer ülkeler

gibi zamanında sağlanan, güvenilir, şeffaf ve kapsamlı bir veri sistemine ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Ürdün'de Göçmen Çocukların Eğitime Erişimi ve Finansal Sıkıntılar

Suriye krizi başladığından beri, Ürdün'e gelen Suriyelilerin sayısı bir milyondan fazladır (OCHA, 2019). BMMYK'nin 2021 yılı mart ayı sonunda açıkladığı verilere göre, ülkede yaklaşık 665 bin Suriyeli göçmen yaşamaktadır (Operational Portal Refugee Situations, 2021). Aynı tarihli verilere göre, okul çağındaki göçmen çocukların sayısı kentlerde 194.153 iken kamplarda 43.885'dir (UNHCR, 2021a). Bu durum, bölgede yer alan diğer ülkelerde olduğu gibi Ürdün için de büyük bir maliyet oluşturmaktadır.

Ürdün yönetimi, neredeyse göçmen akınının başlangıcından itibaren, eğitim hizmetinin çok sayıda Suriyeli çocuğu özümseme kapasitesinin olmamasıyla mücadele etmektedir. 2013 yılında, devlet okullarındaki göçmen çocukların oranı yüzde 41'dir (Carrier, 2018). Bununla birlikte, herkes için öğrenme deneyimi oluşturulmasına yönelik bir irade gösterilmektedir. 2018-2022 Ürdün Eğitim Stratejik Planı doğrultusunda; eğitime erişim, eşitlik, kalite, okul öncesi eğitim, engelli çocuklar için kapsayıcı eğitim ve güvenli bir öğrenme ortamına öncelik verilmiştir (Regional Refugee and Resilience Plan in Response to the Syria Crisis, 2020). Kentlerdeki göçmen çocuklar içinde 111.577 kişi, kamplarda ise 34.062 Suriyeli göçmen çocuk örgün ve yaygın eğitime kaydolmuştur (UNHCR, 2021a).

Göçmen çocukların önemli bir kısmının temel eğitime erişimine rağmen, 10 yaş ve üstü çocukların kayıtlarında gözle görülür bir düşüş vardır (World Bank ve UNHCR, 2021). İnsan Hakları İzleme Komitesi, 16 yaşındaki Suriyeli çocukların yüzde 15'inin ve 17 yaşındaki çocukların yüzde 21'inin ortaokula kayıtlı olduğunu, buna karşılık her iki yaştaki Ürdünlü çocukların ortaokula erişiminin yüzde 80'den fazla olduğunu belirtmiştir (Istaiteyeh, 2020). Suriyeliler için 7-10. sınıfı tamamlama oranı yüzde 41,2 düzeyinde olmasına rağmen, Ürdünlüler için yüzde 91,5'dir (The Hashemite Kingdom of Jordan Ministry of Planning and International Cooperation, 2020). Buna göre, özellikle ortaokul düzeyinde eğitime erişim ve eğitimi tamamlama bakımından, göçmen ve Ürdünlü çocuklar arasında çok büyük bir fark olduğu görülmektedir.

Ürdün'de, eğitime erişimi etkileyen en önemli konu maddi yaşam koşulları olarak görülebilir. Zira ülkedeki Suriyelilerin yüzde 78'inden fazlası ulusal yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (OCHA Jordan, 2020). Yoksulluk, çocuk işçiliği ve çocuk evliliği göçmenlerin eğitiminin önündeki kısıtlamalardır (Younes ve Morrice, 2019). Eğitim sisteminin kapasitesi ise göçmenlere yönelik eğitimin önündeki temel engeldir. Devlet okulları aşırı yük altındadır. Eğitimin önündeki ikinci bir engel hanehalkı ekonomisi ile ilgilidir. Devlet okulları ücretsiz olmasına rağmen ulaşım, üniforma ve okul malzemeleri maliyet oluşturmaktadır (Christopherson, 2015). Diğer taraftan COVID-19 salgını, yoksulluğu Ürdünlüler için yaklaşık yüzde 38, Suriyeliler için yüzde 18 oranında artırmıştır (UN High Commissioner for Refugees, 2020a). Pandemi süreci

ve ülkedeki ekonomik sıkıntılar göz önüne alındığında, göçmenlerin sosyal refah politikaları ile önceki yıllardan daha fazla desteklenmesi gerektiği açıktır.

2017 yılında, UNICEF, okula kaydolmayı artırmak ve okul terklerini azaltmak amacıyla Hajati nakit desteğini başlatmıştır (UNICEF, 2020). Bu nakit programı için uygunluk kriterlerinden biri, en az biri temel eğitimi bitirmeden okulu bırakma riski yüksek olan üç okul çağındaki çocuğa sahip olmaktır (Younes ve Morrice, 2019). Finansman sıkıntısı, Hajati desteğinin 2018-2019 döneminde azalmasına neden olmuştur. Buna göre; 2017-2018 döneminde 55.000 çocuk desteklenirken, 2018-2019 döneminde 10.000 çocuk destekten faydalanmıştır (UNICEF, 2020).

Göçmenler için ihtiyaç duyulan finansman desteğine rağmen, ülkenin yeterli yardımı alamadığı görülmektedir. 2016 yılında, BMMYK, Ürdün'deki 136.000 Suriyeli göçmene 85 milyon dolarlık nakit yardımda bulunmuştur (Her bir göçmen için 625 dolar). 2019'da ise göçmenlerin yoksulluk oranı artmasına rağmen, 126.000 Suriyeliye 59,6 milyon dolar (her bir göçmen için 470 dolar) finansman desteği sağlanmıştır (Human Rights Watch, 2020). 2013-2020 yılları arasında müdahale planlarındaki destek çağrısına rağmen, belirlenen ihtiyaç tutarının altında maddi destek verilmiştir. Üstelik sekiz yıllık sürede, finanse edilen tutarın ihtiyaç duyulan miktar karşısında oranı düzenli olarak azalma eğilimindedir (UNOCHA, 2020a). Bölgesel insani müdahale çerçevesi hakkındaki yıllık raporlara göre, Ürdün'ün 2013'ten bu yana eğitime yönelik finansman talepleri 800 milyon dolar tutarındadır. Bağış yapanlar, 2016 yılından 2019'un sonuna kadar, eğitim için talep edilen 522,5 milyon dolara rağmen, 356,4 milyon dolar destek vermiştir (Human Rights Watch, 2020). 2021 yılında ise Ürdün Planlama ve Uluslararası İş Birliği Bakanlığı'nun verilerine göre, eğitimde 221,6 milyon dolara ihtiyaç vardır.

AB, 2011'den bu yana, Ürdün'e toplamda yaklaşık 3,3 milyar Euro maddi destek vermiştir. 2015 yılından bu yana, Ürdün ve Suriye'den 109.000'den fazla çocuk ve gencin eğitime erişimi sağlanmıştır (Brussels V Conference, 2021a). Göçmenlere yönelik müdahale planlarına bakıldığında, 2013 yılından 2020 yılına kadar ihtiyaç duyulan miktar yaklaşık 9 milyar dolardır. BMMYK tarafından yapılan bağışlar da dikkate alındığında finansman desteğinin yetersiz olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, insani yardım ve kalkınma programları genellikle parçalı ve birbirini tekrar etmektedir. Ürdün'de göçmenlere yönelik insani yardım uluslararası kuruluşlardan gelirken, kalkınmaya yönelik hedefleri içeren programlar hükümet tarafından yönetilmektedir (UNICEF, 2020). Diğer taraftan, Suriyeli öğrenciler kamusal eğitim sistemine dahil edilirken, onların dahil edilmesini desteklemek için sağlanan fonların çoğu, resmi Ürdün hükümeti bütçe doğrusuna veya bütçe performans göstergelerine entegre edilmemiştir (Istaitieh, 2020). Eğitim düzeylerine göre, kayıtlı Suriyeli göçmen öğrenci sayısı ve eğitimi tamamlama oranı gibi değişkenlere yönelik şeffaf ve zamanında sağlanan verilerin yokluğu önemli bir sorundur. Ürdün'de gerek yerel halkı gerekse göçmenleri zorlayan maddi yaşam koşulları karşısında, devlet güncel ve güvenilir veriler ve

dokümanlar tahsis etmelidir. Böylelikle hedeflenen düzeye uygun kaynak kullanımı sağlanacak ve eğitimde ihtiyaç duyulan fonun daha net ifadesi mümkün olabilecektir.

Sonuç ve Tartışma

Dünya tarihi, yirmi birinci yüzyılın en büyük göçmen krizine tanık olmaktadır. Kriz yönetimine ilişkin aktif müdahalede sorumluluk, Ortadoğu’da Türkiye’nin başını çektiği birkaç ülkenin sırtına yüklenmektedir. Suriye halkı, savaşın ve yerinden edilmenin fiziksel ve psikolojik etkisini ağır bir şekilde tecrübe etmektedir. Bununla birlikte, fiziksel korunma ve finansal yardım bakımından büyük çaplı bir desteğe ihtiyaç vardır. Söz konusu destek, Suriyeli göçmenlerin bugüne dair maddi yaşam koşulları ve geleceğe ilişkin umutları için gereklidir.

En fazla Suriyeliyi misafir eden Türkiye, Lübnan ve Ürdün, uluslararası kamuoyundan yeterli finansal yardımı alamamaktadır. Gerek Suriye’de gerekse ev sahibi ülkelerde, insani yardım programları aracılığıyla, çeşitli fonlar üzerinden en fazla maddi desteği iki uluslararası organizasyon sağlamaktadır. Bu konuda, BM ve AB sorumluluk paylaşımının parasal destek bileşenini kullanmayı tercih etmektedir. Bununla birlikte, söz konusu desteğe ilişkin üzerinde durulması gereken iki husus vardır. Birincisi gerek BM gerekse AB tarafından eğitime yönelik yapılan bağışlar yetersizdir. İncelenen üç ülkede de, eğitim hizmetini finanse eden bağışlar ihtiyaç duyulan düzeyin altında kalmaktadır. Göçmenlerin asgari yaşam koşullarını oluşturan barınma, besin güvenliği, sağlık hizmeti gibi öncelikli ihtiyaçları vardır. Bölgesel müdahale planları bu ihtiyaçların dış kaynak kullanımından yeterince faydalanamadığını ortaya koymaktadır. İkincisi, yapılan bağışların düzensizliğidir. BM, AB ve ev sahibi ülkelerin öncelikli hedefi okul çağındaki tüm göçmen çocukların eğitime erişimidir. Kapsamlı bir öğrenme deneyimi, her şeyden önce beşerî ve maddi sermaye yatırımı gerektirir. Özellikle son yıllarda, Türkiye, Lübnan ve Ürdün’ün ihtiyaç duyduğu yardım miktarı ile mevcut finansman desteği arasındaki fark giderek açılmaktadır.

Türkiye, Lübnan ve Ürdün’de, göçmenlere yönelik sunulan eğitim hizmetinin önündeki en önemli engel hane halkının yoksulluğu çerçevesinde maddi yaşam koşullarının zorluğudur. Okula erişim; eğitim materyali, üniforma, beslenme, ulaşım gibi kalemler üzerinden belirli bir maliyet oluşturmaktadır. 2019 yılında, Lübnan’da yaşanan ağır ekonomik kriz, göçmenlerin eğitim hakkı üzerinde oldukça olumsuz bir etki yaratmıştır. Ürdün ve Türkiye’de de göçmenlerin ekonomik sıkıntılardan etkilendiği görülmektedir. Üstelik COVID-19, eğitime erişimde fırsat eşitsizliklerinin daha belirgin şekilde görüldüğü yeni bir öğrenme deneyimini zorunlu kılmaktadır. Dijital eğitimin gerektirdiği teknoloji kullanımı, hanehalkları için yeni harcama kalemleri oluşturmuştur. Bu durum, Suriyeli göçmenler ile ilgili müdahale planlarının ve insani yardım programlarının, kapsayıcı ve daha büyük kaynak kullanımı gerektiren bir süreçte yeniden ele alınmasını gerektirmektedir. Özellikle, AB üyesi ülkelerin, göçmenlerin fiziksel korunmasından ziyade maddi olarak desteklenmesine yönelik tercihleri, finansal yardım politikalarına ilişkin bu durumu tek seçenek hâline getirmektedir. Bu-

nun yanında, Suriye’de başlayan iç savaşın onuncu yılına girilmiştir. Birçok Suriyeli, sığındıkları ülkelerde kendilerine yerleşik bir düzen kurmuştur. Dolayısıyla geçmiş yıllara göre, kurdukları düzeni değiştirme ihtimalinin daha az olduğunu söylemek mümkündür.

Suriyeli göçmenlere yönelik geniş katımlı, şeffaf ve denetlenebilir bir sorumluluk paylaşımına ihtiyaç duyulmaktadır. Uluslararası mevzuat gerek uluslararası kuruluşların gerekse ülkelerin göçmen krizine yönelik taahhütlerinin yerine getirilmesi için herhangi bir denetim mekanizması öngörmemektedir. Bu durum, bağışların düzensiz ve istikrarsız olmasının en önemli nedenlerinden biridir. BM tarafından göçmenlere yapılan bağışların takibini mümkün kılan 3RP VE OCHA, bütünüyle şeffaf bir finansal izleme hizmeti sunmamaktadır. Bağışçıların hangi proje kapsamında ve ihtiyaç için finansal destek sağladığının net olarak bilinmesi gerekmektedir. Ayrıca yardım programları da parçalı bir görünüm sergilemektedir. Aynı hizmet alanları, farklı fonlar tarafından finanse edilebilmektedir. Bu çerçevede, göçmenlerin ve ev sahibi ülkelerin dayanıklılığını artıracak bütüncül ve eşgüdümlü müdahaleye ihtiyaç duyulmaktadır.

Göçmenlere yönelik politikaların etkili sonuçlar ortaya koyması, zamanında ve şeffaf olarak sağlanan veri ve doküman sistemini zorunlu kılmaktadır. Bu ihtiyaç özellikle Suriyelileri misafir eden üç ülke için de gereklidir. Suriyeli çocukların eğitime erişiminin artırılmasına ilişkin politikalara bağlı olarak okula kayıt, eğitimi tamamlama, sınıf tekrarı gibi durumlar belirli ve kısa süreler üzerinden ulusal ve uluslararası kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Böyle bir yaklaşım, politika önceliği olan konulara zamanında ve uygun şekilde gerekli müdahalenin yapılmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca Türkiye, Lübnan ve Ürdün; okul çağındaki göçmenlerin sayısı, kamusal kaynak kullanımını, ülkenin siyasal ve ekonomik durumu, toplumsal yapı gibi dinamikler üzerinden benzersiz koşullarda ev sahipliği rolünü üstlenmektedir. Veri ve doküman sistemi, bu konuda yapılan bağışların nedenlerine ilişkin detaylı bir izah sunabilecektir.

Göçmen krizi, ulusal ve uluslararası alanda yönetim becerisi gerektiren bir meseledir. İnsani yardım kapsamında, göçmenlere ilişkin sorumluluk üstlenen ülkeler için stratejik yönetimin önemi açıktır. Bütçe ve politika arasındaki bağın güçlendirilmesi gerek bütçe kullanımına etkinlik kazandırılması gerekse bütçeyi etkin kullanarak politikaların başarısının geliştirilmesi açısından gereklidir. Dolayısıyla stratejik plan, performans programı ve faaliyet raporları üzerinden göçmenlerin eğitime ilişkin politika belgelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye, Lübnan ve Ürdün, göçmen çocukların eğitim hizmetini ağırlıklı olarak kamusal kaynaklar üzerinden gerçekleştirmektedir. Bu husus, diğer kamu hizmetleri de düşünüldüğünde, kamu yönetimi ve kamu maliyesi açısından fazladan maliyet oluşturmaktadır. Göçmenlerin eğitime ilişkin performans hedeflerinin bütçe rakamları ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Böylelikle, öngörülebilir hedeflere uygun harcamaların gerçekleştirilmesi mümkün olabilecektir. Düzenli olarak yayınlanan faaliyet raporlarının çıktıları ile desteklenecek bu durum, ihtiyaçların ve beklentilerin de daha gerçekçi ve kapsamlı şekilde belirlenmesine imkân sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akkaya, A. Y. (2019). *Avrupa'nın mülteci politikalarına oryantalist yaklaşımı: Suriye krizi sonrası Avrupa ve Türkiye ilişkileri*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 74 (2), 357-380.
- Aksoy, H. H., vd. (2011). *Eğitimde nitelik: eğitim ekonomisi kuramlarının eğitimin niteliğine ilişkin kurgusunun eleştirel analizi*. Eğitim Bilim Toplum, 9 (33), 60-99.
- Beaujouan, J. ve Rasheed, A. (2021). *Syrian crisis, Syrian refugees*. In Beaujouan J. ve Rasheed (Eds.), *A. Syrian crisis, Syrian refugees voices from Jordan and Lebanon (7-26)*. Palgrave Macmillan.
- Beaujouan, J. ve Rasheed, A. (2021). *An overview of the Syrian refugee crisis in Lebanon and its socio-economic impact*. In Beaujouan J. ve Rasheed (Eds.), *A. Syrian crisis, Syrian refugees voices from Jordan and Lebanon (35-46)*. Palgrave Macmillan.
- Brussels V Conference (2021a). *Responding to the Syrian crisis EU support in Jordan*. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/factsheet_eu_support_jordan_en.pdf.
- Brussels V Conference (2021b). *Responding to the Syrian crisis EU support in Lebanon*. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/factsheet_eu_support_lebanon_en.pdf.
- Brussels V Conference (2021c). *Responding to the Syrian crisis EU support in Turkey*. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/factsheet_eu_support_turkey_en.pdf.
- Brussels V Conference (2021d). *Supporting the future of Syria and the region*. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/93313/brussels-v-conference-%E2%80%93-supporting-future-syria-and-region_en.
- Carlier, W. (2018). *KidsRights report 2018 - the widening educational gap for Syrian refugee children*. KidsRights Foundation.
- Christophersen, M. (2015). *Securing education for Syrian refugees in Jordan*. International Peace Institute.
- Crul, M., Lelie, F., Biner, Ö., Bunar, N., Keskiner, E., Kokkali, I., Schneider, J. ve Shuayb M. (2019). *How the different policies and school systems affect the inclusion of Syrian refugee children in Sweden, Germany, Greece, Lebanon and Turkey*. Comparative Migration Studies, 7 (10), 1-20.
- Culbertson, S. ve Constant, L. (2015). *In education of Syrian refugee children: managing the crisis in Turkey, Lebanon, and Jordan*. RAND Corporation.
- Çolakoğlu, Ö. M. (2018). *BM'nin yeni 'Küresel Sözleşmesi' mülteci krizine çözüm olacak mı?* <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bm-nin-yeni-kuresel-sozlesmesi-multeci-krizine-cozum-olacak-mi/1316455>.
- Dowd, R. ve Mcadam, J. (2017). *International cooperation and responsibility-sharing to protect refugees: what, why and how?* International & Comparative Law Quarterly, 66, 863-892.

- Ekşi, N. (2012). *Türkiye’de bulunan Suriyelilerin hukukî statüsü*. Legal Hukuk Dergisi, 10 (119), 3-22.
- Erdem, U. (2020). *Mülteci açıklaması: 4 milyon yabancıya 40 milyar dolar harcandı*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/multeci-aciklamasi-4-milyon-yabanciya-40-milyar-dolar-harcandi-41594662>.
- European Commission (2018). *Europe’s support to refugees and their host countries EU regional trust fund in response to the Syrian crisis*. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eutf_syria_factsheet-english.pdf.
- European Commission (2021a). *EU regional trust fund in response to the Syrian crisis*. https://ec.europa.eu/trustfund-syria-region/state-play_en.
- European Commission (2021b). *The EU facility for refugees in Turkey*. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/frit_factsheet.pdf.
- European Commission (t.y.). *Basic education*. https://ec.europa.eu/trustfund-syria-region/sectors/basic-education_en.
- Frontier Economics ve World Vision International (2021). *Too high a price to pay the cost of conflict for Syria’s children*. World Vision International.
- Government of Lebanon ve UN Resident and Humanitarian Coordinator for Lebanon (2019). *Lebanon crisis response plan 2017-2020 (2019 update)*. <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/68651>.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (t.y.). *Geçici koruma yönetmeliği ve getirdiği yenilikler*. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gk_yon_getirdigi_yenilikler.pdf.
- Hall, N. (2020). *The importance of marginalized communities in Lebanon*. Center for Strategic and International Studies (CSIS).
- Heukelingen, N. (2021). *A new momentum for EU-Turkey cooperation on migration*. Clingendael Institute.
- <http://www.3rpsyriacrisis.org/>. *The 3RP model*.
- Human Rights Watch (2017). *Following the money lack of transparency in donor funding for Syrian refugee education*.
- Human Rights Watch (2020). *“I want to continue to study” barriers to secondary education for Syrian refugee children in Jordan*.
- Human Rights Watch (2021). *Lebanon: action needed on Syrian refugee education crisis most Syrian refugee students denied access to learning*. <https://www.hrw.org/news/2021/03/26/lebanon-action-needed-syrian-refugee-education-crisis#:~:text=About%20190%2C000%20Syrian%20children%20in,with%20groups%20involved%20with%20education>.
- Istaiteyeh, R. (2020). *The economic impact of Covid-19 on Syrian refugees in Jordan*. World Refugee & Migration Council.
- Kalkınma Bakanlığı (2018). *On birinci kalkınma planı (2019-2023) dış göç politikası özel ihtisas komisyonu raporu*.

Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Finansmanı ve Küresel Sorumluluk Paylaşımı

- Karaman, H.B. ve Bulut, S. (2018). *Göçmen çocuk ve ergenlerin eğitim engelleri, psikolojik sorunları ve çözüm önerileri üzerine bir araştırma*. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 40 (2), 393-412.
- Kaya, İ. ve Eren, E.Y. (2014). *Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki durumu arada kalanların hakları ve yükümlülükleri*. Ankara: SETA Yayınları.
- Kuper, A., Reeves, S. ve Levinson, W. (2008). *Qualitative research: an introduction to reading and appraising qualitative research*. British Medical Journal, 337 (7666), 404-407.
- Martin, S. F., Davis, R., Benton, G. ve Waliyany, Z. (2018). *International responsibility-sharing for refugees*. KNOMAD Working Paper No.
- MEB (2021). *2021 yılı bütçe raporu*. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_12/30125920_2021_BUTCE_SUNUYU.pdf.
- Norwegian Refugee Council (2020). *The obstacle course: barriers to education for Syrian refugee children in Lebanon executive summary and key recommendations*. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/executive-summary---the-obstacle-course_barriers-to-education.pdf.
- OCHA (2019). *Annual report 2019*. Office for the Coordination of Humanitarian Affairs Palais des Nations.
- OCHA Jordan (2020). *Jordan humanitarian fund annual report 2019*. Jordan Humanitarian Fund.
- OCHA Lebanon (2020). *Lebanon humanitarian fund annual report 2019*. Lebanon Humanitarian Fund.
- Operational Portal Refugee Situations (2021). *Total persons of concern by country of asylum*. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>.
- Regional Refugee and Resilience Plan in Response to The Syria Crisis (2020). *2019 annual report*. http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2020/05/annual_report.pdf.
- Save the Children (2021). *Lebanon education in crisis: raising the alarm*. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Lebanon%20Education%20crisis%20spotlight.pdf>.
- Şimşek, D. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitime erişimi: engeller ve öneriler*. Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 17 (65), 10-32.
- TBMM (2018). *Göç ve uyum raporu*. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf.
- The Hashemite Kingdom of Jordan Ministry of Planning and International Cooperation (2020). *Jordan response plan for the Syria crisis 2020-2022*. <http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2020/08/JRP-2020-2022.pdf>.
- The Hashemite Kingdom of Jordan Ministry of Planning and International Cooperation (2021). *Jordan response plan for the Syria crisis 2021*. <http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2021/03/NewNarrat.pdf>.
- The European Commission (2021). *Breakdown by sector*. https://ec.europa.eu/trustfund-syria-region/state-play_en.

- The No Lost Generation (2021). *Syria crisis education information management (IM) package review*. <https://www.nolostgeneration.org/media/2161/file/revised-im-package-2020.pdf>.
- Topal, A.H. (2015). *Geçici koruma yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüsü*. İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2 (1), 5-22.
- Tural, N.K. (2002). *Eğitim finansmanı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Türk, V. (2016). *Prospects for responsibility sharing in the refugee context*. Journal on Migration and Human Security, 4 (3), 45-59.
- Türk Kızılay (t.y.). *Yabancılarla yönelik şartlı eğitim yardımı programı (ŞEY)*. <https://platform.kizilaykart.org/tr/SEY.HTML>.
- Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü (2021). *Suriye insani yardım operasyonu*. <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/subat-2021-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-29-03-2021-98097072.pdf>.
- UNESCO (2018). *Global education monitoring report 2019: migration, displacement and education – building bridges, not walls*. UNESCO.
- United Nations (2018). *Report of the United Nations High Commissioner for Refugees part II global compact on refugees*.
- Un High Commissioner for Refugees (2016). *3RP regional refugee and resilience plan in response to the Syria crisis | 2015 annual report*.
- Un High Commissioner for Refugees (2017). *3RP regional refugee and resilience plan in response to the Syria crisis | 2016 annual report*.
- Un High Commissioner for Refugees (2018). *3RP regional refugee and resilience plan in response to the Syria crisis | 2017 annual report*.
- Un High Commissioner for Refugees (2019). *3RP regional refugee and resilience plan in response to the Syria crisis | 2018 annual report*.
- Un High Commissioner for Refugees (2020a). *Regional refugee and resilience plan (3RP) regional needs overview 2021*.
- Un High Commissioner for Refugees (2020b). *3RP regional refugee and resilience plan in response to the Syria crisis | 2019 annual report*.
- UNHCR (t.y.). *The global compact on refugees*. <https://www.unhcr.org/the-global-compact-on-refugees.html>.
- UNHCR (2021a). *Jordan: education dashboard (Q1 2021)*. <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/86232>.
- UNHCR (2021b). *Syria emergency*. <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html>.
- UNHCR (2021c). *Turkey: education sector monthly dashboard - march 2021*. <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/86194>.

Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Finansmanı ve Küresel Sorumluluk Paylaşımı

- UNHCR Turkey (2020). *Türkiye ülke bölümü bölgesel mülteci ve dayanıklılık planı 2020-2021*. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/74180.pdf>.
- UNHCR ve UNDP (t.y.). *An introduction to the regional refugee and resilience plan (3RP)*. http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2020/06/brochure_final.pdf.
- UNICEF (2020). *The difference a dollar a day can make lessons from UNICEF Jordan's hajati cash transfer programme*. UNICEF Office of Research-Innocenti.
- UNICEF (2021). *UNICEF ve AB, Türkiye'deki mülteci çocuklara yönelik "şartlı eğitim yardımı" (ŞEY) programının üçüncü aşamasını duyurdu*. <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/unicef-ve-ab-t%C3%BCrkiyedeki-m%C3%BClteci-%C3%A7ocuklara-y%C3%B6nelik-%C5%9Fartl%C4%B1-e%C4%9Fitim-yard%C4%B1m%C4%B1-%C5%9Fey>.
- UNOCHA (2020a). *Financial tracking services Jordan 2013-2020*. <https://fts.unocha.org/countries/114/summary/2020>.
- UNOCHA (2020b). *Financial tracking services Lebanon 2013-2020*. <https://fts.unocha.org/countries/124/summary/2020>.
- UNOCHA (2020c). *Financial tracking services Turkey 2013-2020*. <https://fts.unocha.org/countries/229/summary/2020>.
- Woodhall, M. (1994). *Eğitim ekonomisi: toplu bir bakış*. Yüksel Kavak and Berrin Burgaz (çev.). M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 6, 281-293.
- World Bank (2015). *Turkey's response to the Syrian refugee crisis and the road ahead*. The World Bank.
- World Bank ve UNHCR (2021). *The global cost of inclusive refugee education*. The World Bank.
- Younes, M. ve Morrice, L. (2019) *Summary of challenges relevant to refugees' education in Jordan*. Centre for International Education and Development. University of Sussex, Brighton UK.